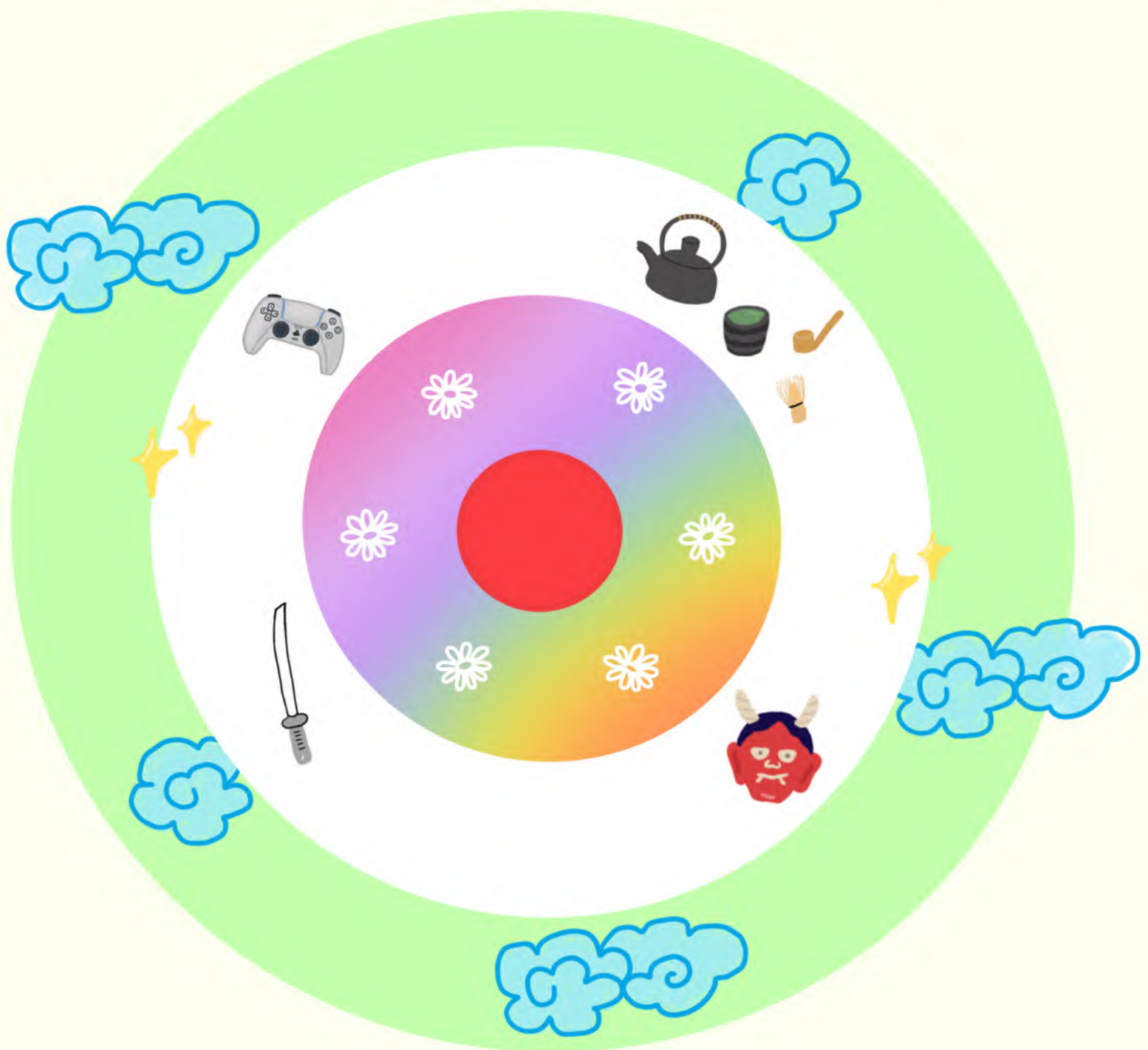

วัฒนธรรมญี่ปุ่น ที่จับต้องไม่ได้

Japan and Its Intangible Culture

นภสินธุ์ แผลงศร

วัฒนธรรมญี่ปุ่นที่จับต้องไม่ได้

Japan and its Intangible Culture

นภสินธุ์ แผลงศร

วัฒนธรรมญี่ปุ่นที่จับต้องไม่ได้ Japan and its Intangible Culture

กรุงเทพฯ : สาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

117 หน้า

ISBN (e-book) 978-616-626-515-6

จัดทำโดย: รองศาสตราจารย์นภสินธุ์ แผลงศร
อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาญี่ปุ่น
หลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
E-mail: plaengsorn.n@gmail.com

ออกแบบปก: นางสาวชฎานิษฐ์ แผลงศร

เผยแพร่ในรูปแบบ E-Book โดยศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผ่านเว็บไซต์
www.chulabook.com แพลตฟอร์ม CU-eBook store และแพลตฟอร์ม CU-eLibrary

คำนำ

ญี่ปุ่นในสายตาของโลกคือแบบอย่างแห่งการประสานความขัดแย้งอย่างลงตัว และกลมกลืน เช่น ห้างสรรพสินค้าทันสมัยทอดตัวใต้เงาภูเขาศักดิ์สิทธิ์ รถไฟชินคันเซ็น เคียงข้างพิธีชงชา และเทคโนโลยีล้ำสมัยอยู่ร่วมกับภูมิปัญญาโบราณนับพันปี ภาพลักษณ์อันน่าทึ่งนี้ไม่ได้เกิดขึ้นโดยบังเอิญ หากเป็นผลจาก “มรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” (Intangible Cultural Heritage) อันเปรียบเสมือน “สายธารแห่งจิตวิญญาณ” (精神の流れ - Seishin no Nagare) ที่หล่อหลอมชีวิตคนญี่ปุ่นมาช้านาน

หนังสือ “วัฒนธรรมญี่ปุ่นที่จับต้องไม่ได้” ไม่เพียงสำรวจความงามที่ประจักษ์ชัด แต่ยังชวนผู้อ่านสัมผัสแก่นแท้แห่งวัฒนธรรมอันแฝงลึก ได้แก่ ภูมิปัญญา ค่านิยม ศิลปะการแสดง และแนวปฏิบัติทางสังคม ที่หลอมรวมเป็น “หัวใจ” (心 - kokoro) แห่งจิตวิญญาณญี่ปุ่น

ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอันรวดเร็ว มรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้กำลังเผชิญความท้าทายใหม่ เช่น

คาบูกิ (Kabuki) เสี่ยงต่อการสูญหายจากชาดผู้สืบทอด

ปรัชญาวาโชกุ (Washoku) ต้องปรับตัวสู่ครัวเรือนยุคใหม่

ความหมายอันลึกซึ้งของเทศกาล (Matsuri) อาจจางหายท่ามกลางการส่งเสริมการท่องเที่ยว

งานฝีมือประณีต ทำลายระบบอุตสาหกรรม

กระนั้น ญี่ปุ่นได้พิสูจน์ว่า วัฒนธรรมไม่ใช่สิ่งตายตัว ความยั่งยืนเกิดจากการเชื่อมโยง “รากเหง้า” (根 - ne) กับ “ปีกแห่งนวัตกรรม” (翼 - tsubasa) ดังปรากฏใน

อนิเมะ ที่ตีความตำนานโบราณด้วยภาษาสมัยใหม่

ดนตรีป๊อป ผสานทำนองดั้งเดิมเข้ากับจังหวะปัจจุบัน

การออกแบบตามหลักวาปี-ซาปี ในบริบทโลกสมัยใหม่

พิธีชงชา ที่พัฒนาเป็นศาสตร์แห่งสติระดับโลก

หนังสือเล่มนี้จึงเป็น “สะพานเชื่อม” สู่การทำความเข้าใจวัฒนธรรมในฐานะพลังชีวิตที่เติบโต เปลี่ยนแปลง และให้ความหมายในแต่ละยุคสมัย ขอเชิญท่านร่วม “การเดินทางเชิงลึก” ผ่านงานค้นคว้าอันเข้มข้น เพื่อตีความหมายของ “คาบูกิ” “อิเคบานะ” “เทศกาลท้องถิ่น” และปรัชญา “มตไตโน” (Mottainai) อันไม่เพียงธำรงอัตลักษณ์ญี่ปุ่น แต่ยังเป็น “บทเรียนแห่งความยั่งยืน” สำหรับโลกปัจจุบัน

ทุกหน้าเขียนขึ้นด้วยความเคารพต่อภูมิปัญญาญี่ปุ่น พร้อมตั้งคำถามท้าทายต่ออนาคตของมรดกอันเปราะบาง ขอให้การเดินทางครั้งนี้ไม่เพียงขยายโลกทัศน์ หากยังเป็นกระจกสะท้อน “สายธารแห่งจิตวิญญาณ” ในวัฒนธรรมของท่านเอง

สุดท้ายนี้ ผู้เขียนขอขอบคุณผู้มีอุปการคุณทุกท่าน โดยเฉพาะผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสามที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะอันทรงค่า ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจสำคัญในการนำหนังสือเล่มนี้สู่ความสำเร็จ

นภสินธุ์ แผลงศร

はじめに

世界から見た日本は、調和の取れた対比のお手本です。霊峰のふもとに建つ近代的なショッピングモール、茶道と並ぶ新幹線、そして最先端技術と千年にわたる知恵が共存しています。この驚くべき光景は偶然の産物ではなく、「精神の流れ」とも言える「無形文化遺産」が生み出したものであり、それは長きにわたり日本人の生活を形づくってきました。

『日本に伝わる無形の文化』は、目に見える美しさを探るだけでなく、日本人の心の奥底を形づくる知恵、価値観、芸能、そして社会慣習といった、隠れた文化の本質を伝えることを目的としています。

急速な変化の中で、この文化遺産は新たな課題に直面しています。歌舞伎は後継者不足のため存続の危機にあります。和食の理念は現代の家庭に合わせて変わらなければなりません。祭りの深い意味は、観光化の波の中で失われてしまう恐れもあります。精巧な職人技は産業システムの中で存続が難しいのです。

しかし、日本は文化が固定されたものではないことを示しています。持続可能性は、「根」と「翼」をつなぐことから生まれます。例として、次のようなものがあります。

- ・ 古代の伝説を現代語で解釈したアニメ
- ・ 伝統的な旋律と現代的なリズムを融合させたポップミュージック
- ・ 現代のグローバルな文脈におけるわびさびのデザイン
- ・ 世界的なマインドフルネス科学へと進化した茶道

本書は、文化を博物館に収蔵される宝物ではなく、時代ごとに成長し、変化し、意味を与える生命力として理解するための「架け橋」です。徹底的な調査を通じて、「歌舞伎」「生け花」「地域の祭り」、そして「もったいない」の哲学を、日本のアイデンティティのみならず、現代社会における「持続可能性の教訓」として読み解く旅に、ぜひご参加ください。

本書は、日本の知恵への敬意を込めて綴られており、私たちの貴重な遺産の未来について問いかけています。この旅が、あなたの世界観を広げるだけで

なく、あなた自身を映す鏡となることを願っています。あなたの文化における「精神の流れ」を見つめ直すきっかけとなれば幸いです。

最後に、本書の成功に多大なご尽力をいただいた 3 名の専門家をはじめ、多くの方々に深く感謝申し上げます。

著者

โครงสร้างและวิธีใช้หนังสือ

หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture) ของญี่ปุ่น ซึ่งเป็นมรดกที่หล่อหลอมวิถีชีวิตและความคิดของผู้คนมายาวนาน โครงสร้างเนื้อหาจัดเรียงอย่างเป็นระบบ เพื่อให้เข้าใจ “วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้” ทั้งใน ส่วนของ “รากฐาน” ของวัฒนธรรมและ “พลวัตในโลกสมัยใหม่” ที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาดังกล่าวอย่างชัดเจน

🌀 โครงสร้างหนังสือ

เนื้อหาแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 รากฐาน

บทที่ 1 นิยาม "วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้"

บทที่ 2 ศาสนากับจิตวิญญาณ (ชินโต-พุทธ)

📖 เพื่อไขแก่นความคิดว่าทำไมวัฒนธรรมของญี่ปุ่นจึง "มองไม่เห็นแต่ทรงพลัง"

ส่วนที่ 2 วิถีปฏิบัติ

บทที่ 3 ประเพณี "วะ" (和)

บทที่ 4 มารยาทและพิธีกรรม

บทที่ 5 ฤดูกาลและเทศกาล

📖 เพื่อสำรวจการนำวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง ตั้งแต่การสื่อสารไปจนถึงการดำรงชีวิตประจำวัน

ส่วนที่ 3 การแสดงออกทางศิลปะ

บทที่ 6 ศิลปะการแสดง (เกอิชา-คาบูกิ)

บทที่ 7 ปรัชญาแห่งอาหาร

บทที่ 8 จิตวิญญาณแห่งช่างฝีมือ

☞ เพื่อเปิดโลกแห่งภูมิปัญญาผ่านศาสตร์ชั้นสูงที่ถูกส่งต่อมาหลายศตวรรษ

ส่วนที่ 4 อนาคตและการปรับตัว

บทที่ 9 วัฒนธรรมสมัยนิยมกับมรดกดั้งเดิม

บทที่ 10 ความท้าทายและแนวทางในการอนุรักษ์

☞ เพื่อตอบคำถามสำคัญของโลกสมัยใหม่ว่า "มรดกดั้งเดิม" จะสามารถอยู่รอดและเจริญได้ในยุคดิจิทัลอย่างไร

📖 วิธีใช้หนังสือให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1) เลือกอ่านตามความสนใจ

- หากสนใจ ปรัชญาพื้นฐาน > เริ่มจากบทที่ 1-3
- หากชอบ ศิลปะและการแสดง > ข้ามไปบทที่ 6-8 โดยตรง
- หากสงสัยว่า อนิเมะ/เกม เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างไร
> ศึกษาบทที่ 9

2) อ่านเชิงลึกด้วย "เส้นทางแนะนำ"

หัวข้อ	บทที่เกี่ยวข้อง
"พิธีชงชากับช่างฝีมือ".....	บทที่ 2 + 4 + 8
"เทศกาลและอาหาร".....	บทที่ 5 + 7 + 9
"ความยั่งยืนทางวัฒนธรรม".....	บทที่ 1 + 9 + 10

๕ เป้าหมายของหนังสือเล่มนี้คือ “หน้าต่างสู่ห้องเรียนวัฒนธรรมที่ไม่มีวันปิด”

ไม่ว่าคุณจะเป็นใคร นิสิต นักศึกษา นักวิชาการ ผู้ชื่นชอบญี่ปุ่น หรือเพียงแค่สงสัยว่า “ทำไมโลกจึงหลงใหลวัฒนธรรมญี่ปุ่นไม่เสื่อมคลาย” เราได้ออกแบบเนื้อหาในทุกหน้าเพื่อตอบโจทย์คุณโดยเฉพาะ

เริ่มต้นการเดินทางได้จากบทที่ตรงใจคุณที่สุด — เพราะวัฒนธรรมที่แท้จริงย่อมสามารถเข้าถึงได้หลายหลากวิธี ❀

สารบัญ

คำนำ

โครงสร้างและวิธีใช้หนังสือ..... ก

สารบัญ..... ง

บทนำ

มองเห็นผ่านสายกาลเวลา..... 1

บทที่ 1 นิยาม "วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้"

1.1 แนวคิด "วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้"..... 7

1.2 อะไรคือวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของญี่ปุ่น..... 9

1.3 วิวัฒนาการตามยุคสมัย..... 11

1.4 ความท้าทายในการอนุรักษ์ในโลกที่เปลี่ยนแปลงเร็ว..... 13

1.5 สรุป..... 15

บทที่ 2 ศาสนากับจิตวิญญาณ (ชินโต-พุทธ)

2.1 บทบาทของชินโตและพุทธในสังคมญี่ปุ่น..... 17

2.2 ศาสนาชินโต: ธรรมชาติและวิถีชีวิต..... 18

2.3 พุทธศาสนา: ปรัชญาและศิลปะ..... 21

2.4 การผสมผสานและความหลากหลายในวิถีปฏิบัติ..... 23

2.5 สรุป..... 25

บทที่ 3 ปรัชญา "วะ" (和)

3.1 ความหมายของ "วะ" และบทบาทในการสร้างปฏิสัมพันธ์..... 27

3.2	เคารพความแตกต่าง หลีกเลียงความขัดแย้ง และส่งเสริมการอยู่ร่วมกัน.....	28
3.3	การแสดงออกของ "วะ" ในการทำงาน สังคม และครอบครัว.....	30
3.4	การปรับตัวเพื่อรักษาสมดุลระหว่างปัจเจกบุคคลและส่วนรวม.....	32
3.5	สรุป.....	34
บทที่ 4 มารยาทและพิธีกรรม		
4.1	ความสำคัญของมารยาทและพิธีกรรมในสังคมญี่ปุ่น.....	37
4.2	ไค้ค่านับและภาษา: การแสดงความเคารพผ่านการสื่อสาร.....	38
4.3	พิธีชงชา ความงามแห่งปรัชญาเซน ความสงบ และสุนทรียภาพ.....	40
4.4	การจัดดอกไม้ ศิลปะแห่งความสมดุลและความเรียบง่าย.....	42
4.5	สรุป.....	44
บทที่ 5 ฤดูกาลและเทศกาล		
5.1	การผูกพันกับธรรมชาติและฤดูกาลที่ปรากฏในเทศกาลและประเพณี.....	47
5.2	เทศกาลตามฤดูกาล: ฮานามิ มะสึริ และความเชื่อ.....	48
5.3	ประเพณีในชีวิตประจำวัน: การปรับวิถีชีวิตตามฤดูกาล.....	50
5.4	ศิลปะและสุนทรียะ: แรงบันดาลใจจากธรรมชาติ.....	52
5.5	สรุป.....	55
บทที่ 6 ศิลปะการแสดง (เกอิชา-คาบูกิ)		
6.1	โลกแห่ง "คะริวไค" และศิลปะการแสดงที่ยังคงมีชีวิต.....	57
6.2	เกอิชาผู้พิทักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม.....	58
6.3	คาบูกิการแสดงอารมณ์และความงามของมนุษย์ผ่านละคร.....	60
6.4	การสืบทอดและการปรับตัวในยุคสมัยใหม่.....	62

6.5 สรุป.....	65
บทที่ 7 ปรัชญาแห่งอาหาร	
7.1 โขคุอิและความเคารพต่ออาหารในวัฒนธรรมญี่ปุ่น.....	67
7.2 วัตถุดิบตามฤดูกาล: การคัดสรรตามวัฏจักรธรรมชาติ.....	68
7.3 ศิลปะการเตรียมและนำเสนอ: การเคารพต่อวัตถุดิบและผู้บริโภค.....	71
7.4 สุขภาพและความยั่งยืน: ปรัชญาโซคูอิและการบริโภคอย่างมีสติ.....	72
7.5 สรุป.....	75
บทที่ 8 จิตวิญญาณแห่งช่างฝีมือ	
8.1 "ทะกุมิ" จิตวิญญาณแห่งความสมบูรณ์แบบ.....	77
8.2 ช่างฝีมือดั้งเดิม: ศิลปะจากจิตวิญญาณและความเชี่ยวชาญ.....	79
8.3 "ทะกุมิ" ในอุตสาหกรรมกับความแม่นยำในนวัตกรรมที่ไม่หยุดนิ่ง.....	81
8.4 การปรับตัวในยุคดิจิทัล: ประยุกต์ทักษะดั้งเดิมสู่บริบทสมัยใหม่.....	83
8.5 สรุป.....	84
บทที่ 9 วัฒนธรรมสมัยนิยมกับมรดกดั้งเดิม	
9.1 Soft Power และการเผยแพร่วัฒนธรรมญี่ปุ่นสู่สากล.....	87
9.2 อนิเมะและมังงะ: การเล่าเรื่องและการนำเสนอภาพลักษณ์.....	88
9.3 วิดีโอเกม: ประสบการณ์เสมือนจริงและโลกแห่งจินตนาการ.....	90
9.4 ดนตรีและแฟชั่น: จังหวะและสไตล์ที่ข้ามพรมแดน.....	92
9.5 สรุป.....	95
บทที่ 10 ความท้าทายและแนวทางในการอนุรักษ์	
10.1 ความท้าทายและโอกาสจากยุคโลกาภิวัตน์.....	97